

Διάλεξη του Ν. Λυγερού με θέμα: "Στρατηγική της βελτίωσης και ανάπτυξης μέσω αξιολογίας". Βίντεο + απομαγνητοφώνηση.

Δε θα μπω σε ένα πλαίσιο σημερινό, συγχρονικό, θα μπω σε ένα πλαίσιο διαχρονικό. Ο Δάσκαλος, που μπορεί μερικές φορές να είναι και Δάσκαλος του γένους, μπορεί να είναι και Δάσκαλος της Ανθρωπότητας, αδιαφορεί παντελώς για το θέμα της αξιολόγησης. Τόσο απλά. Θα ήταν καλό να το πούμε μια φορά. Είναι καλό να το μελετάμε αλλά να το έχουμε κι αυτό στο σκεπτικό μας. Γι' αυτό επιλέξαμε το πλαίσιο της αξιολογίας. Είναι απίστευτο ότι είμαστε μια χώρα που έχει γεννήσει τον Ελληνισμό. Θα ήταν καλό να αναρωτηθείτε αν αξιολογούσαμε τον Ελληνισμό τι θα είχε βαθμολογία. Προσπαθώ να σας πω ότι στο επίπεδο της Ανθρωπότητας η αξιολογία είναι πολύ απλά 0 - 1. Και ο Ελληνισμός έχει πάρει 1. Είναι δύσκολο να πάρεις 1 για την Ανθρωπότητα. Ο πήχης είναι πολύ ψηλά. Και γι' αυτό ο Ελληνισμός θεωρείται ότι είναι κάτι που προσφέρει, ακόμα και τώρα. Ενώ έχουμε πολλούς "-ισμούς" που δεν προσφέρουν πια τίποτα, κι έχουν πάρει 0. Ο Δάσκαλος σ' αυτό το πλαίσιο δεν είναι εκπαιδευτικός. Και νομίζω πως πολλά απ' τα προβλήματα που έχουμε είναι επειδή έχουμε μετατρέψει τον Δάσκαλο σε εκπαιδευτικό. Γιατί μόλις τον μετατρέψαμε σε εκπαιδευτικό τον κάναμε επαγγελματία. Να θυμόμαστε ότι η ανάλογη κοινωνία έχει κατηγορήσει τον Σωκράτη γιατί έκανε μαθήματα τζάμπα. Ναι, ήταν μια μορφή αξιολόγησης. Ενώ οι άλλοι βέβαια τα έκαναν πανάκριβα γιατί ήταν θέμα αξίας του μαθήματος. Άρα η αξία δίνεται από το μάθημα κι όχι από τον Δάσκαλο. Ενώ ο Σωκράτης έλεγε απ' τον Δάσκαλο και μετά βλέπουμε το μάθημα ανάλογα πόσο είναι ο μαθητής. Το ντουέτο Δάσκαλος-μαθητής δε διδάσκεται κοινωνικά. Και θα 'ταν καλό να το ακούμε κάπου-κάπου αυτό γιατί κι εγώ έχω κουραστεί να ακούω συνεχώς "κοινωνικοποίηση, κανονικοποίηση κτλ" και έχει ενδιαφέρον γιατί το θέμα της διδασκαλίας δεν είναι μόνο σε μία κοινωνία, υπάρχει σε όλη την Ανθρωπότητα η έννοια του Δασκάλου. Ενώ η έννοια του εκπαιδευτικού δε μεταφράζεται εύκολα γιατί ανάλογα με την κοινωνία, δεν είναι ακριβώς το ίδιο πράγμα που εννοούμε. Άμα κάνετε ας πούμε "Δάσκαλος στην Κίνα, δάσκαλος στις πολεμικές τέχνες, Δάσκαλος στη μουσική" όλα αυτά τα λέμε Δάσκαλος, δε τα λέμε εκπαιδευτικός. Γιατί δεν είναι συγκρίσιμα. Αυτό που

προβλέπει η αξιολόγηση είναι ότι υπάρχει συγκρίσιμο πλαίσιο το οποίο μπορούμε μετά να κάνουμε μια αξιολόγηση. Η αξιολογία που βασίζεται μόνο στις αξίες είναι ότι δε συγκρίνουμε τις αξίες, δε λέμε η μία αξία είναι καλύτερη απ' την άλλη. Είναι αξίες. Η αξιολόγηση επειδή θα θέλει να κάνει ποσοτικές μετρήσεις θα περάσει πολύ γρήγορα σε αρχές, παρά αξίες. Άρα θα έχουμε ένα θεσμικό πλαίσιο που θα καθορίζει ότι: "φέτος οι αξίες μας θα είναι αυτές". Στην πραγματικότητα είναι αρχές. Οι αρχές είναι συγχρονικές ενώ οι αξίες είναι διαχρονικές. Όταν βλέπουμε λοιπόν το θέμα μας αυτό και το κοιτάζουμε από την πλευρά μας, εμείς τώρα, που είμαστε από τους παλιούς της Ανθρωπότητας. Είμαστε τόσο παλιοί που δεν έχουμε γεράσει. Ο Ελληνισμός δεν έχει γεράσει. Στην αρχή όταν γεννήθηκε μας έλεγαν, οι Αιγύπτιοι, ότι "δεν έχετε άσπρα μαλλιά". Έχει συνεχίσει αυτό, παρ' όλο που μερικοί έχουν. Η ιδέα είναι ότι όταν προσφέρεις πραγματικά αυτό που είσαι κι όχι αυτό που έχεις, τότε μπαίνεις στο πλαίσιο της διδασκαλίας. Ο Δάσκαλος είναι ο ειδικός για χάσιμο χρόνου. Αλλά μη το παρεξηγήσετε. Με ποια έννοια το λέω: ο Δάσκαλος ξέρει ήδη το μάθημα κι όμως θα το παλέψει για να το μάθει ο μαθητής. Χάνει χρόνο για να εξηγήσει αυτό που ξέρει ήδη. Αυτό δεν είναι σπατάλη. Αλλά το χάσιμο χρόνου είναι μια απαραίτητη προϋπόθεση στο θέμα της διδασκαλίας. Δεν υπάρχει Δάσκαλος που δε χάνει χρόνο για τους μαθητές του. Άρα έχει ενδιαφέρον, γιατί δε προσφέρει κάτι που έχει, προσφέρει κάτι που είναι. Είναι το μεγαλύτερο δείγμα της γενναιοδωρίας. Πολύ συχνά λέμε ότι είναι σημαντικό, αυτός είναι γενναιόδωρος γιατί δίνει λεφτά. Ξέρετε η γενναιοδωρία θα εμφανιστεί ως πούμε όταν θα σας πουν "δώσε το νεφρό σου". Άμα έχεις δύο θα το δώσεις αλλά ακόμη κι όταν έχεις δύο το σκέφτεσαι. Ενώ όταν έχεις λεφτά λες θα δώσω και λες αυτό λέγεται γενναιοδωρία. Δεν είναι ακριβώς αυτό. Άρα το δίλλημα αν θέλετε που δείχνει ο Δάσκαλος, ο Ελληνισμός, είναι "δίνω αυτό που είμαι και δεν δίνω αυτό που έχω". Μεγάλη διαφορά. Και αυτό, άμα θέλετε να το συγκρίνετε με πολλά επαγγέλματα. Κι είναι καλό να θυμόμαστε αυτό που έλεγε ένας γέρος φούρναρης: "Αυτός που επιλέγει σωστά το επάγγελμά του δεν πάει ποτέ στη δουλειά. Γιατί δεν το βλέπει ως δουλειά, είναι η ζωή του". Έχει επιλέξει σωστά τη ζωή του, ορθολογικά και στρατηγικά και δε το κάνει επειδή του έχουν βάλει βάσεις επειδή έχει περάσει σε έναν διαγωνισμό και στο τέλος γύρω στα 30-35 αρχίζει να έχει κατάθλιψη γιατί είναι σε λάθος κλάδο. Τώρα έχουμε και νεοτερισμό,

αρχίζουμε από τα 18 κι αναρωτιόμαστε αν θα έχουμε σύνταξη, ενώ απ' ό τι φαίνεται δεν υπάρχει πια αυτό το πρόβλημα. (Γέλια απ' τους ακροατές). Τι θέλω να σας πω λοιπόν, αυτό που πρέπει να κοιτάξουμε είναι το εξής: από τα νοητικά σχήματα που υπάρχουν στην ιστορία της ανθρωπότητας η έννοια της διδασκαλίας είναι η πιο παλιά. Όπως είναι και η συμβουλευτική. Δηλαδή διδάσκω στον άλλο γιατί μεταφέρω μια γνώση. Τώρα το θέμα είναι πώς τη μεταφέρω. Άρα είναι μερικοί που θεωρούν ότι η μεταφορά γίνεται μόνο προς την κατεύθυνση της μίμησης. Δεν είναι αυτό. Χρειάζεται μια δυσκολία. Αυτό είναι το πιο σπουδαίο στην ιστορία. Άμα δεν υπάρχει δυσκολία τότε έχουμε ένα θέμα και με τη νοημοσύνη και με τη μνημοσύνη. Γιατί οτιδήποτε κατακτούμε πολύ γρήγορα το ξεχνάμε πολύ γρήγορα. Άρα άμα δεν υπάρχει μια δυσκολία δεν υπάρχει βραδύτητα στη μνήμη και η μνήμη λειτουργεί με τη βραδύτητα, ενώ αυτό που λειτουργεί με την ταχύτητα είναι η λήθη. Άμα σκεφτούμε ότι ο Σωκράτης λέει απ' την αρχή ότι το πιο σημαντικό είναι η α-λήθεια, άρα η μη λήθη, σημαίνει στην πραγματικότητα ότι είναι πάνω από τη μνήμη γιατί δεν είναι μόνο θυμάμαι. Είναι ότι και δεν ξεχνώ. Ο Δάσκαλος, ότι και να του πουν, όπως και να τον αξιολογήσουν, μόλις μπει με τους μαθητές του θα κάνει αυτό που λέμε εργώρες κι όχι εργατώρες. Στις εργώρες θα παράγει ένα έργο. Γιατί στις εργατώρες απλώς ακολουθεί έναν θεσμό. Το θέμα είναι ότι μερικές φορές οι μαθητές δε το πιάνουν με την πρώτη, τι να κάνουμε, άρα θα πεις "αποτυχία". Μπορείς να το συνεχίζεις. Έχουμε δασκάλους που αρχίζουν πιο νωρίς και τελειώνουν πιο αργά. Κι έχουμε δασκάλους που καλύπτουν ακριβώς το πρόγραμμα, τελειώνουν ακριβώς στην ώρα τους. Αυτοί μπορεί να είναι ωραίοι, γιατί είναι στην ώρα τους, αλλά δεν είναι όμορφοι. Η διδασκαλία ασχολείται με την ομορφιά. Γιατί ξέρει ότι μόνο η ομορφιά θα σώσει τον κόσμο. Δεν ασχολείται με το ωραίο που θα είναι μόνο για μερικές στιγμές. Άρα, άμα σκεφτείτε τώρα ότι το πρώτο πράγμα που κάνει ο δάσκαλος είναι ότι χάνει χρόνο. Μετά, την ώρα που διδάσκει. Διδάσκει τι; Διδάσκει αρχές ή αξίες; Διδάσκει μόνο αξίες. Δηλαδή μεταφέρει γνώσεις-νοητικά σχήματα παλαιότερα, θεωρεί ότι είναι συνδετικός κρίκος -και μ' άρεσε που στην αρχή μιλήσατε για την αγάπη, πολύ περισσότερο απ' ότι νομίζετε. Γιατί θυμηθήκατε και τον Απόστολο Παύλο, αλλά είναι καλό να θυμόμαστε και το Χριστό. Ο Χριστός θα μπορούσε να είχε κάνει μια πολύ απλή επανάσταση, με την κλασική έννοια δηλαδή μια συνέχεια συμβατική και

να είχε προσθέσει πάλι κανόνες απαγορευτικούς. Η μεγάλη επανάσταση του Χριστού είναι ότι αντί να βάλω νέες εντολές, λέω στον άλλον "αγάπα αλλήλους". Ξαφνικά, επειδή μας απασχολεί τόσο πολύ αυτή η αγάπη δεν προλαβαίνουμε να κάνουμε τα άλλα που μας είχαν απαγορεύσει. Άρα είναι μια εποικοδομητική προσέγγιση. Εδώ είναι το ίδιο, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε μοντέλα όπως είναι η θερμοδυναμική, άκουσα και για την κβαντική θεωρία, αλλά στην πραγματικότητα να θυμόμαστε ότι έχουμε μερικά θέματα σ' αυτό τον τομέα. Π.χ. ξέρουμε ότι ένα σύστημα ισορροπημένο δεν είναι δημιουργικό. Άρα όταν ο Prigogine θα πάρει ακόμη και το βραβείο Νόμπελ που θα αποδείξει ότι η δημιουργικότητα εμφανίζεται σε συστήματα που είναι "μακράν ισορροπίας". Αυτό τι σημαίνει πρακτικά; Η ιδέα είναι ότι, άμα δεν έχει ευελιξία, άμα δεν έχει ελευθερία, δεν έχει βαθμό ελευθερίας, δεν έχει βαθμό δημιουργικότητας. Το σημαντικό που ξέρουμε ακόμη και στα μαθηματικά -είναι πολλά παιδιά που έχουν πολλές δυνατότητες στα μαθηματικά- και ξέρουμε ότι εξαφανίζονται μόλις μπαίνουν στο σχολείο. Για ποιόν λόγο: γιατί έχουν μερικές τεχνικές που είναι ιδιόμορφες, ιδιότροπες και δε μπαίνουν στο γενικό καλούπι. Άρα όταν μπαίνουν στο σχολείο και τους μαθαίνουν έναν αλγόριθμο συγκεκριμένο κι όχι έναν άλλον, μετά ξεχνάνε σιγά-σιγά αυτό, γιατί δε μπορούσαν να το εξηγήσουν πώς λειτουργούσε. Αυτό λοιπόν το βλέπουμε πολύ συχνά στα παιδιά, επειδή τους βάζουμε σε ένα καλούπι, αφαιρούμε την έννοια της δημιουργικότητας. Όταν λέμε λοιπόν ότι αξιολογούμε πρέπει να είμαστε συγκεκριμένοι. Αν είναι ένα σύστημα ανάδρασης όπως θα ήταν μια μηχανή Wiener σε σχέση με μια μηχανή Turing είναι μια χαρά. Δηλαδή εξελίσσεται, κάνει ανάδραση, προσπαθεί να σκεφτεί πώς λειτούργησε, αν ήταν αποτελεσματικό, είναι αυτό που κάνει κάθε εγκέφαλος, που κάνει καλά που το κάνει. Αλλιώς θα ήμασταν όλοι κόπανοι. Εννοώ στο πιάνο. Η ιδέα είναι ότι άμα δεν έχω ανάδραση δε μπορώ να έχω δράση. Είναι λίγο παράξενο γιατί θα μου πείτε η ανάδραση έρχεται μετά απ' τη δράση. Το θέμα είναι ότι δεν θα 'χω επόμενη δράση, άρα δε θα μπορώ να είμαι διαδραστικός, δε θα μπορώ να είμαι (επεμβαίνει μια ακροάτρια λέγοντας "αντιδραστικός") αντιδραστικός μπορούμε πάντα μην ανησυχείς, στην Ελλάδα είμαστε... εμείς αρχίζουμε πρώτα με το αντί και μετά κάνουμε τη δράση. Είναι μερικοί που χτίζουν έναν τοίχο κι ο άλλος σου λέει ωραία θα μπορώ να τον σπρώξω. Γιατί πριν τον χτίσει δε μπορούσε να τον κάνει τίποτα. Άρα το αντί

πολύ συχνά είναι από πριν αλλά αυτό που έχει σημασία είναι η σκέψη πριν. Η σκέψη θέλει χρόνο. Άρα για να είσαι γρήγορος στη δράση πρέπει να είσαι αργός στη σκέψη. Δηλαδή πρέπει να το 'χεις σκεφτεί. Είναι πολλοί που θέλουν να έχουν άμεση δράση, το λέμε κιόλας "άμεση δράση" ενώ είναι λάθος να λέμε άμεση σκέψη. Μια φορά -επειδή μιλήσατε και για τον Foucault, κάνω αναφορές και σ' αυτά που είπατε- στη Γαλλία θέλανε να αξιολογήσουν έναν μαθηματικό γιατί έβλεπαν ότι εδώ και μια πενταετία δεν είχε παράγει τίποτα. Σου λένε, "τι κάνει αυτός". Του λένε "ξέρεις κανονικά κάθε χρόνο πρέπει να υποβάλλεις αυτά που έχεις εκπονήσει". Λέει "δεν το 'χω δημοσιεύσει ακόμη". Και του λένε "κάνε κάτι, για να φανεί ότι κάνεις κάτι ας πούμε για να μη σε διώξουμε". Κρατικός φορέας. Λέει "εντάξει αφού θέλετε..." Ήταν νέα θεωρία. Το πιο ωραίο είναι ότι αυτή η νέα θεωρία έχει μείνει, όλα τα άλλα που έχουν δώσει οι άλλοι κάθε χρόνο δεν έχει μείνει τίποτα, ήταν απλώς άρθρα. Κι εδώ είναι που μπερδευόμαστε -και χάρηκα όταν μίλησες για την καινοτομία- μπερδεύουμε την καινοτομία με την πατέντα. Μπερδεύουμε το άρθρο με την ανακάλυψη και έχουμε πήξει με άρθρα, ενώ οι ανακαλύψεις είναι ελάχιστες. Έχουμε πήξει με πατέντες, ενώ οι καινοτομίες είναι ελάχιστες. Τώρα, για να είμαι συγκεκριμένος και να μπορέσω να προσαρμοστώ και στο θέμα του χρόνου: Έχετε ποτέ σκεφτεί ότι μία από τις μεγαλύτερες καινοτομίες της ιστορίας της ανθρωπότητας είναι η διδασκαλία; Δηλαδή, εδώ και αιώνες λέει ακριβώς τα ίδια πράγματα, έχει πάντοτε ένα Δάσκαλο, έχει πάντοτε μαθητές, πάντοτε ο ένας διδάσκει, ο άλλος μαθαίνει. Μετά σιγά - σιγά μαθαίνει πώς να μαθαίνει και αυτοί οι δύο λένε συνεχώς τα ίδια, εδώ και αιώνες. Έχει πολλές εργασίες που έχουν δημιουργηθεί, που τις θεωρούσαμε υπερσύγχρονες, οι οποίες έχουν εξαφανιστεί. Σε μουσεία έχουμε μερικά εργαλεία από εργασίες που πρέπει κάποιος ξεναγός να σου εξηγήσει ποιά ήταν η εργασία, ενώ τότε θεωρούσαμε ότι ήταν εντυπωσιακό. Αυτό που προσπαθώ να σας πω είναι το εξής: όποια και να είναι η αξιολόγηση άμα είναι μόνο αξιολόγηση χωρίς αξιολογία, είναι πολύ απλό. Αυτή θα πάει στο μουσείο. Η αξιολόγηση. Ο Δάσκαλος κι ο μαθητής δε θα πάνε στο μουσείο, παραμένουν ζωντανοί. Δηλαδή παρόλο που βλέπουμε όλα αυτά τα πράγματα συνεχίζουν να παράγουν αυτό το έργο και δεν υπάρχει στην ιστορία της Ανθρωπότητας κάτι που να μη προέρχεται από το θέμα της διδασκαλίας. Κι έχει ενδιαφέρον όταν κοιτάζετε τους μεγάλους επιστήμονες και τους φιλόσοφους κτλ αυτό που σας

λένε είναι "είχα τον Δάσκαλο τάδε" δε σας λένε "είχα τον καθηγητή τάδε". Τον καθηγητή τον έχουν μετατρέψει σε Δάσκαλο. Ακόμη κι αν ήταν καθηγητής θεσμικά. Θυμάμαι σε ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης μου έλεγαν "κύριε Λυγερέ, μπερδεύεστε εμείς είμαστε καθηγητές κι όχι δάσκαλοι" και λέω "φαίνεται". (Ακούγονται γέλια απ' τους ακροατές). Άρα η ιδέα για να είμαστε ξεκάθαροι, είναι ότι μία από τις μεγαλύτερες καινοτομίες είναι η διδασκαλία. Σε έναν τομέα που έχουμε κάνει πάλι μια καινοτομία πάλι, είναι το θέμα του Ελληνισμού. Άμα το σκεφτούμε ορθολογικά -και θέλω τώρα να το αξιολογήσετε ντόμπρα και σταράτα συγχρονικά: Ο Ελληνισμός έχει κάνει τα πάντα για να βρίσκεται σε δύσκολες θέσεις. Είναι στα νησιά, είναι σε άγονες γραμμές, ανεβαίνει πάνω στα Μετέωρα, δηλαδή λες ρε παιδί μου πού πήγες, που πας ρε Καραμήτρο; Η ιδέα ποιά είναι: Στην πραγματικότητα έχει διαλέξει δύσκολες τοποθεσίες για να ταξιδέψει μέσα στον χρόνο. Ο μόνος τρόπος να διασχίσετε τον χρόνο είναι να έχετε έναν χώρο δύσκολο. Όταν ο χώρος είναι εύκολος έρχονται όλοι πάνω σας. Όταν είναι δύσκολος σου λέει ποιος θα πάει εκεί πέρα. Άρα, άμα το σκεφτείτε, σας λέω ένα πράγμα πολύ απλό: το Πήλιο είχε πάρα πολλά χωριά, πολύ αναπτυγμένα επί Τουρκοκρατίας, για τον λόγο ότι μέχρι να φτάσεις απ' το ένα χωριό στο άλλο, ο Θεός κι η Παναγία. Ενώ μόλις τέλειωσε η Τουρκοκρατία εμφανίστηκε ο Βόλος. Μα είναι πάρα πολύ απλό, άμα ξαναεμφανιστεί η Τουρκοκρατία ο Βόλος θα εξαφανιστεί, θα ξαναπάνε όλοι στα χωριά, στο Πήλιο. Τι θέλω να πω μ' αυτό: οι δυσκολίες που επιλέγουμε στο πλαίσιο της διδασκαλίας και του Ελληνισμού, είναι αυτό που μας επιτρέπει να είμαστε του Χρόνου και να είμαστε διαχρονικοί και να μπορούμε τώρα εμείς, που μερικές φορές λέμε μεταξύ μας, ότι είμαστε "νεο-Έλληνες, ότι είμαστε μοντέρνοι, πόσο μοντέρνοι, μεταμοντέρνοι" τέλος πάντων... απλώς Έλληνες είμαστε να το ξέρετε, όλα αυτά τα άλλα τα βγάζουμε. Στην πραγματικότητα αυτό που μένει από την έννοια της διδασκαλίας είναι η έννοια της αξίας. Είναι πάρα πολύ εντυπωσιακό όταν λέμε ότι θα συμβιβαστούμε με ένα σύστημα -είπες την λέξη συμβιβασμός πριν ε;- να το προσέχεις αυτό (μιλώντας σε μια γυναίκα) δεν είναι αναγκαίο. Προσπαθώ να σας πω το εξής: η δυσκολία προέρχεται από τις επιλογές μας. Πολύ σωστά το είπατε στην αρχή, επιλέγω σημαίνει απορρίπτω κάτι άλλο. Άρα άμα το σκεφτούμε ορθολογικά ότι όταν διαλέγω, σημαίνει απορρίπτω, τότε η επιλογή έχει κόστος. Η μία από τις μεγαλύτερες επιλογές που έχει κάνει ο Δάσκαλος, είναι η

επιλογή της ελευθερίας. Δεν υπάρχει Δάσκαλος όταν δεν είναι ελεύθερος. Δεν είναι Δάσκαλος. Χασάπης υπάρχει. Ελεύθερος, σκλαβωμένος θα είναι χασάπης. Ο Δάσκαλος όμως λειτουργεί σε ένα πλαίσιο ελευθερίας. Αν τώρα το συνδυάσετε μ' αυτό που έχουμε εμείς επιλέξει ως Έλληνες σαν σύνθημα "Ελευθερία ή Θάνατος" δηλαδή απ' όλες τις επιλογές που είχαμε έχουμε επιλέξει αυτήν και θα ήθελα να σκεφτείτε άμα λειτουργεί. Ναι λειτουργεί γιατί άμα κοιτάξετε τον Σωκράτη είναι ακριβώς αυτό, Ελευθερία ή Θάνατος. Δε θα είμαι ελεύθερος τότε προτιμώ να είμαι νεκρός. Κι όταν του λένε οι ίδιοι οι μαθητές του προσπάθησε να κάνεις μια απόδραση, λέει, μα άμα το κάνω θα ακυρώσω όλο το έργο. Γιατί; Γιατί μέσω της διδασκαλίας αυτό που βλέπουμε είναι ότι, δεν είναι το ον που δημιουργεί το έργο, είναι το έργο που δημιουργεί το ον. Η έννοια του Δασκάλου -όταν σας έχει συμβεί, μιλάω τώρα για τους πιο μεγάλους συναδέλφους- να έχετε μικρούς που τώρα έχουν γίνει γίγαντες και να σας φωνάζουν στο δρόμο "Δάσκαλε!". Βλέπεις τον γίγαντα εσύ και σου λέει "δε μ' αναγνωρίζεις;" Εσείς τον είχατε δει τόσο (μικρό). Γι' αυτόν είναι ένα σημείο αναφοράς. Άρα θα ήθελα να τελειώσω λέγοντας ότι ο Δάσκαλος είναι φάρος. Δηλαδή άμα εξετάσετε έναν φάρο από την πλευρά του ναυτικού: δεν κουνιέται, δεν φωτίζει τον εαυτό του, είναι άχρηστος, δε μεταφέρει τίποτα. Αν τον εξετάσετε τώρα από την πλευρά των караβιών: ευτυχώς που δεν κουνιέται, ευτυχώς που δε φωτίζει τον εαυτό του και φωτίζει τους άλλους. Άρα αυτό που ζητάμε από τον Δάσκαλο είναι να είναι ακίνητος, να είναι όρθιος όταν όλοι οι άλλοι γονατίζουν και να συνεχίζει να εκπέμπει το φως ότι και να γίνεται. Και ο Δάσκαλος φαίνεται καλύτερα στο σκοτάδι παρά την μέρα. Άρα άμα κοιτάξετε έναν φάρο την ημέρα θα πείτε τι είναι αυτό το πράγμα. Όταν δε βλέπετε πια τίποτα, βλέπετε μόνο τον φάρο. Κι αυτό που σας λέει ο φάρος είναι που θα πας. Και σας το λέει για την κίνησή σας ενώ αυτός είναι ακίνητος. Άρα γιατί είναι διαχρονικός; Επειδή είναι ακίνητος, παραμένει μέσα στον χρόνο. Ο Δάσκαλος είναι εκ φύσης διαχρονικός, αλλά για όσους από σας είναι όντως Δάσκαλοι και ανησυχούν μ' όλα αυτά που ακούν, μην ανησυχείτε είναι ακριβώς το ίδιο που έγινε και με τον Νίτσε όταν είπε "ο Θεός πέθανε. Νίτσε", σε ένα θεατρικό έβαλαν "ο Νίτσε πέθανε. Θεός". Άρα άμα είναι του τύπου, πιστεύετε ότι "ο Δάσκαλος πέθανε. Αξιολόγηση." στην πραγματικότητα είναι "η αξιολόγηση θα πεθάνει" μην ανησυχείτε, από κάτω είναι γραμμένο "ο Δάσκαλος".

<https://www.youtube.com/watch?v=iLViAoWpQ48&list=UUuSFW07LUSL8UuOWKS4ccnA>